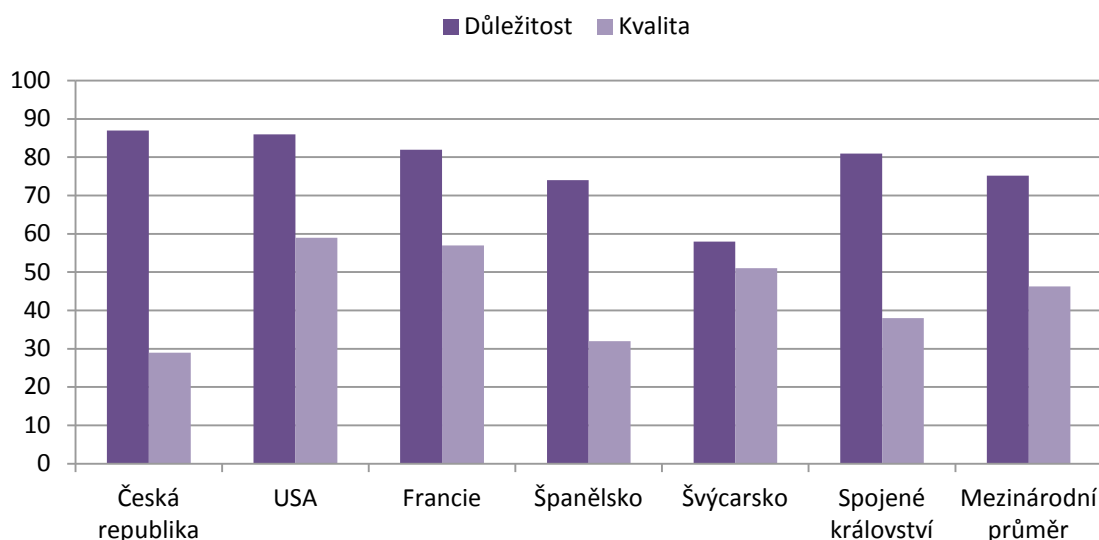

Občanská výchova na školách v ČR

Vybrané výsledky nejnovějších výzkumů

Česká veřejnost považuje rozvoj dovednosti „být dobrým občanem“ u žáků za velmi důležitý, avšak pochybuje, že se školám skutečně daří tuto dovednost rozvíjet. Žáci především očekávají, že je škola naučí komunikovat a vytvořit si vlastní názor.

V porovnání s rozvojem dovednosti „být dobrým občanem“ považuje veřejnost z předmětů za důležitější pouze výuku jazyků (českého i cizích) a informačních technologií. Matematika je vnímána jako srovnatelně důležitá, ostatní technické i přírodovědné předměty jsou považovány za méně důležité. **Z vysokého rozdílu mezi přisuzovanou důležitostí dovednosti „být dobrým občanem“ a aktuální úrovní kvality vyplývá, že právě v této oblasti vnímá česká veřejnost nejvýraznější potřebu rozvoje a podpory škol.** [COV, 2012a]

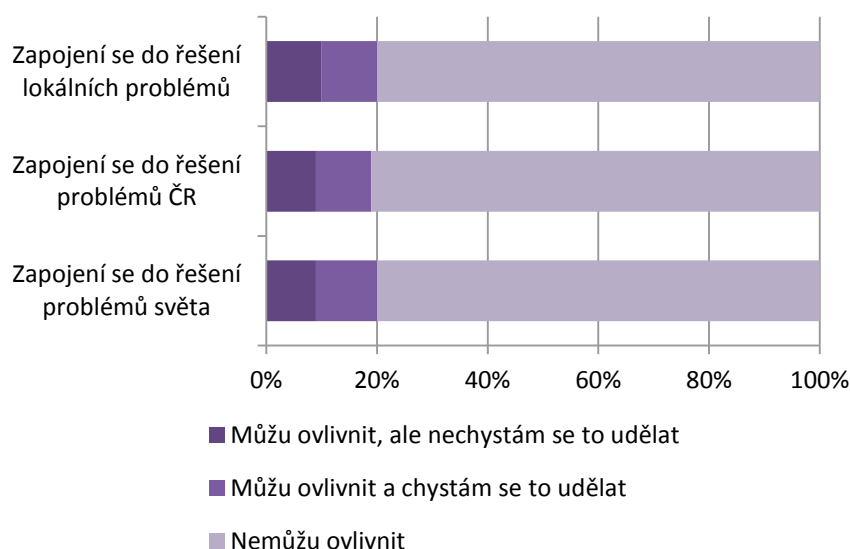

Sloupce vyjadřují počet osob v procentech, které považují rozvoj dovednosti „být dobrým občanem“ ve školách za důležitý (tmavé sloupce), a také počet osob, které považují školy úspěšné v podpoře této dovednosti u žáků (světlé sloupce).

Samotní studenti od školy očekávají především to, že je naučí komunikovat (58 % studentů), mluvit cizím jazykem (51 %) a vytvořit si vlastní názor (48 %). Potřebu získat základní vědomosti uvádí 42 % studentů a necelých 40 % očekává, že se ve škole naučí řešit problémy a být samostatný. [ČvT, 2012]

V mezinárodním srovnání podle výzkumu ICCS 2009 jsou znalosti českých žáků z oblasti občanské výchovy mírně nadprůměrné, avšak pokles od předchozího šetření v roce 1999 je druhý největší ze 17 států zapojených do obou studií. Angažovanost českých žáků je podprůměrná a plánovaná budoucí účast žáků ve volbách je výrazně nejnižší ze všech 38 zemí zapojených do výzkumu. [ICCS, 2010a]

67 % středoškolských studentů se nezajímá o evropskou politiku a více než 70 % studentů se neplánuje zapojovat do veřejných aktivit.¹ 58 % studentů má dojem, že občané ČR nemají kromě voleb jiné příležitosti, jak ovlivňovat politiku. **Pro 56 % studentů končí předáním volebního hlasu jejich politická angažovanost, avšak pro většinu z nich je jejich účast ve volbách nejistá – pouze 2 % středoškolských studentů uvádí, že určitě půjdou volit.** Rovněž pouze 2 % studentů jsou přesvědčena, že uplynulých 20 let od sametové revoluce přineslo více dobrého než zlého. [ÚIV, 2010]

Přesvědčení studentů o jejich schopnosti ovlivnit problémy na lokální, národní i mezinárodní úrovni.

Z grafu je také patrný podíl studentů, kteří se do řešení těchto problémů skutečně chystají zapojit.

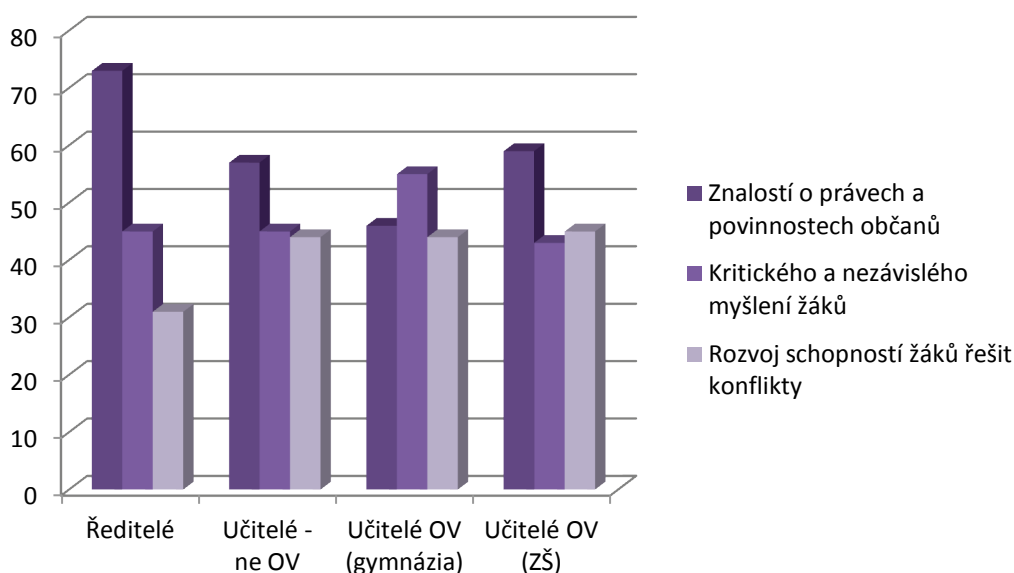
Přibližně 80 % středoškolských studentů je přesvědčeno, že nemohou ovlivnit problémy na lokální ani na národní úrovni. Skutečně přispět k řešení problémů ve svém okolí se chystá pouze polovina ze zbylých 20 % studentů. Za nejzávažnější problém České republiky studenti považují soužití s romskou menšinou (55 % žáků uvádí jako jeden z největších problémů ČR, 19 % žáků jako zcela nejzávažnější problém). Příčiny problematického soužití studenti připisují zejména na stranu romské menšiny. [ČvT, 2012]

¹ Jednalo se o následující možnosti: účast na organizovaných diskuzích o politických a společenských záležitostech, přispívání o takových záležitostech do médií, zapojení se z politických či společenských důvodů do nějaké organizace nebo pomoc ve volební kampani.

Ředitelé i většina pedagogů očekávají od občanské výchovy zejména rozšiřování znalostí o právech a povinnostech občanů. Vyučující občanské výchovy však považují za srovnatelně významné cíle také podporu kritického a nezávislého myšlení a rozvoj dovedností řešení konfliktů. [ICCS, 2010b]

Výchova k občanství je považována za samozřejmou součást občanské výchovy, pohled pedagogů na další možnosti její podpory se však liší. Vyučující občanské výchovy považují za žádoucí, aby výchova k občanství byla realizována také prostřednictvím exkurzí a kulturních akcí, v různých předmětech jako průřezové téma, formou projektových dnů a rozvíjením demokratické kultury školy. **Oproti tomu pedagogové, kteří občanskou výchovu nevyučují, považují za žádoucí realizaci výchovy k občanství zejména v hodinách občanské výchovy a v třídnických hodinách.** [COV, 2012b]

Nejčastěji uváděný cíl občanské výchovy pedagogy je rozšiřování znalostí o právech a povinnostech občanů (uvedlo 57 % pedagogů, častěji je uváděný řediteli škol – 73 %, naopak méně často vyučujícími občanské výchovy na gymnáziích – 46 %). Na druhém místě je podpora kritického a nezávislého myšlení žáků (45 % pedagogů; pro vyučující občanské výchovy z gymnázií se jedná o nejdůležitější cíl – 55 %). Srovnatelně důležitý cíl je také rozvoj schopností a dovedností žáků řešit konflikty, který uvedlo 44 % pedagogů (avšak pouze 31 % ředitelů škol). [ICCS, 2010a; ICCS, 2010b]

Tři cíle občanské výchovy, které byly v odpovědích vybrané jako nejvýznamnější, a přisuzovaná důležitost v jednotlivých skupinách respondentů („Učitelé – ne OV“ označuje pedagogy, kteří nevyučují občanskou výchovu). V odpovědích ředitelů jasně převažuje důraz na znalosti, oproti tomu pro pedagogy je srovnatelně významná rovina schopností a dovedností, především rozvoj kritického myšlení žáků.

O čem výzkumy souhrnně vypovídají?

Čeští žáci nejeví zájem o politická témata a také míra jejich účasti na veřejných aktivitách je nízká. Jedním z hlavních faktorů, který brání participaci mladých osob, je prostá skutečnost, že je o jejich zapojení nikdo nepožádal. Další významnou překážkou je také pocit, že nedokážou nic změnit. Kvalitní výchova k občanství žákům nabízí příležitosti k zapojení a rovněž posiluje jejich politickou účinnost – tedy přesvědčení, že jsou schopni dosáhnout žádoucích změn ve svém okolí. [PIDOP, 2012; COV, 2012c]

Kontakt

Mgr. Tomáš Protivínský (analytik), protivinsky@obcanskevzdelavani.cz

Mgr. Petr Čáp (ředitel), cap@obcanskevzdelavani.cz

Zdroje

- [COV, 2012a] *Postoje veřejnosti ke vzdělávání*. Brno: Centrum občanského vzdělávání, Masarykova univerzita. Nепublikovaná zpráva.
- [COV, 2012b] *Doplňující šetření projektu Výchova k občanství*. Brno: Centrum občanského vzdělávání, Masarykova univerzita. Nепublikovaná zpráva.
- [COV, 2012c] Čáp, P. & Protivínský, T. (2012). Věřit, že to dokážu. Koncept politické účinnosti v edukační teorii a praxi. *Andragogika*, 4/2012.
- [ČvT, 2012] *Jeden svět na školách. Zpráva o dotazníkovém šetření na středních školách 2012 včetně porovnání s rokem 2009*. Praha: Člověk v tísni.
- [ICCS, 2010a] Schulz, W. & al. (2010). *Prvotní zjištění z Mezinárodní studie občanské výchovy*.² Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání.
- [ICCS, 2010b] Soukup, P. (Ed., 2010). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání.
- [PIDOP, 2012] Šerek, J., Petrovičová, Z. & Porubanová, M. (2012). *Mladí a nevšední. Studie občanského života mladých lidí z etnických menšin a majority v České republice*.³ Brno: Masarykova univerzita.
- [ÚIV, 2010] *Prvotní zjištění ze šetření Občanské postoje mládeže*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání.

² Jedná se o výzkumný projekt Mezinárodní asociací pro hodnocení výsledků vzdělávání (International Association for the Evaluation of Educational Achievement), název je zkratkou pro The International Civic and Citizenship Education Study. První mezinárodní šetření proběhlo v roce 1971 v devíti zemích, Česká republika se účastnila následujících šetření v roce 1999 (28 zapojených zemí) a v roce 2009 (38 zapojených zemí). Další mezinárodní šetření ICCS je plánováno na rok 2016.

³ Publikace je jedním z výstupů mezinárodního výzkumného projektu PIDOP – Processes Influencing Democratic Ownership and Participation. Za Českou republiku byla do projektu zapojena katedra psychologie z Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity.